

หลักนิติธรรมกับการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยในกฎหมายไทย The Rule of Law and Trial in Absentia of Thai Law

เขตไท ลังการพิณรุฐ*

คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยพายัพ เขตแม่คาว, ถนนซูเปอร์ไฮเวย์เชียงใหม่-ลำปาง
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50000

Khettai Langkarpint**

Faculty of Law, Payap University, Super Highway Chiang Mai-Lampang Road,
Muang Chiang Mai District, Chiang Mai Province, 50000

E-mail: Khettai@hotmail.com

Received: October 2, 2020

Revised: December 13, 2020

Accepted: January 4, 2021

บทคัดย่อ

การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยตามกฎหมายไทยนั้นฝ่าฝืนต่อหลักนิติธรรม เรื่องกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีสิทธิในการต่อสู้คดีโดยเฉพาะการพิจารณาคดีอาญาโดยการสืบพยานลับหลังจำเลย หลักนิติธรรมในข้อนี้มีขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่สุดในการกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะต้องได้รับสิทธิต่างๆ ในการต่อสู้คดีของตนอย่างเต็มที่ การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยเป็นข้อยกเว้นของหลักการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยที่สอดคล้องกับสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมอันเป็นหลักสากลตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยนั้นทำได้ต่อเมื่อรัฐได้มีการกำหนดให้มีหลักประกันอันเป็นการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยตามมาตรฐานสากล จากการศึกษาการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยตามกฎหมายของประเทศไทย เช่นพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2559 และ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญา พ.ศ. 2559 พบว่ากฎหมายดังกล่าวไม่ได้มีการกำหนดให้มีหลักประกันอันเป็นการคุ้มครอง

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ

** Assistant Professor, Faculty of Law, Payap University

สิทธิการต่อสู้คดีของจำเลยตามมาตรฐานสากลจึงละเมิดหลักสากลตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และฝ่าฝืนหลักนิติธรรมเรื่องกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีสิทธิในการต่อสู้คดีโดยเปิดเผยอย่างเต็มที่

คำสำคัญ: หลักนิติธรรม, การพิจารณาพิพากษาภายหลังจำเลย, สิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดี, กฎหมายไทย

Abstract

A criminal trial without the defendant's presence (trial in absentia) may violate the rule of law related to the rights of the defendant to fully to defend, especially the right of a defendant in a criminal case to be present for the examination of witnesses.

The purpose of the rule of law is to guarantee basic fundamental rights to freedom through due process of law and other rights of defendants. A trial in absentia is an exception to the right of a defendant to be present at his or her own trial. This right to be present at trial is part of the fair-trial rights that are universally-recognized under the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) and the European Court of Human Rights (ECHR). A trial in absentia is only justified when a state provides appropriate guarantees of protections of the defendant's rights.

This study examined trial in absentia under Thai law, including the Organic Act on Criminal Proceeding against Persons Holding Political Positions (B.E. 2560), the Corruption and Misconduct Procedures Act (B.E. 2559), and the Human Trafficking Criminal Procedure Act (B.E. 2559).

This study found that none of these laws include guarantees of protections of the rights of the defendant to defend appropriately. This might be a violation of the rule of law related to the rights of the defendant to defend appropriately under the ICCPR.

Keywords: Rule of Law, Trial in absentia, Rights of Defendants to defend in the case, Thai Law

1. บทนำ

1.1 ประวัติและความเป็นมาของการพิจารณาคดีอาญาและหลักนิติธรรม (The Rule of Law)

1.1.1 ในอดีตวิธีพิจารณาคดีอาญาในระบบไต่สวนพัฒนาขึ้นมาในปลายศตวรรษที่ 12 ถึงต้นศตวรรษที่ 13 ในภาคพื้นยุโรป ระบบนี้ถูกคิดค้นขึ้นโดยนักวิชาการในยุคกลาง แต่ถูกใช้และทำให้แพร่หลายโดยวิธีทางศาสนาในสมัยก่อนยังมีการใช้วิธีการพิจารณาคดีด้วยการทรมานโดยวิธีการทรมานจะถูกนำมาใช้ก็ต่อเมื่อการพิสูจน์ความจริงด้วยวิธีอื่นไม่สามารถกระทำได้ เช่น ไม่มีพยานหลักฐานที่ชัดเจน การพิจารณาคดีด้วยการทรมานนี้จะต้องกระทำโดยมีนักบวชเป็นผู้ควบคุมดูแลและจะต้องมีพิธีกรรมที่เข้มงวด ทั้งนี้การพิจารณาคดีด้วยวิธีการทรมานนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปิดเผยเจตนาอันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งก็คือการค้นหาความจริงนั่นเอง¹ เดิมประเทศฝรั่งเศสและในภาคพื้นยุโรปมีการใช้วิธีการพิจารณาคดีแบบศาสนจักรโรมัน (Roman-canon method) ซึ่งมีจุดเด่นสำคัญคือเป็นการไต่สวนที่ผู้พิพากษาเป็นผู้กล่าวหาผู้ต้องหาหรือจำเลยเอง ต่อมาในยุคศตวรรษที่ 13 มีการคิดค้นวิธีการสอบสวนทางนิติวิทยาศาสตร์ด้วยการทรมาน แม้กระทั่งในประมวลกฎหมายโรมันในปีคริสต์ศักราช 1210 ก็อนุญาตให้มีการทรมานทาส ในปีคริสต์ศักราช 1252 มีการอนุญาตให้ใช้วิธีการทรมานในศาลฝรั่งเศสซึ่งวิธีการนี้เป็นวิธีการหนึ่งที่แพร่หลายในศาลของประเทศภาคพื้นยุโรปยกเว้นในสหราชอาณาจักรและประเทศเดนมาร์ก และการทรมานนี้ก็มีการปฏิบัติกันมาเป็นเวลากว่า 600 ปี ในฐานะที่เป็นเครื่องมือหลักในการแสวงหาข้อเท็จจริงในกระบวนการยุติธรรม อย่างไรก็ตามสำหรับในศาลของประเทศฝรั่งเศสจะเลือกใช้วิธีการทรมานเป็นทางเลือกสุดท้าย²

1.1.2 ในอดีตระบบกฎหมายของประเทศไทยเริ่มต้นพัฒนามาจากพระธรรมศาสตร์หรือนูธรรมศาสตร์ซึ่งเป็นคัมภีร์กฎหมายโบราณที่เก่าแก่ของประเทศอินเดีย ต่อมาประมาณปีพ.ศ.2348 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงมีดำริในการรวบรวมและปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้สะดวกต่อการบังคับใช้และการศึกษา จึงได้มีการตรากฎหมายขึ้นมาบังคับใช้เรียกว่ากฎหมายตราสามดวง จากนั้นระบบกฎหมายของประเทศไทยก็ได้รับการพัฒนาไปตามสภาพสังคมที่เริ่มมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ สำหรับการพิจารณาคดีอาญาของประเทศไทยในอดีตนั้นใช้วิธีการไต่สวนเป็นหลัก³ ผู้พิพากษาจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการซักถาม มีการใช้การทรมานและวิธีการที่สังคมสมัยใหม่ถือว่าเป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักมนุษยธรรมในการพิจารณาคดี ตัวอย่างเช่น จารัตนครบาล

¹ Richard Vogler, *A world view of criminal justice* (Surrey, Ashgate, 2005), 23.

² Ibid., 25-26.

³ นิชฌาน หัสรังค์, “กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยกับฝรั่งเศส – เปรียบเทียบในภาพรวม,” 2562, <https://oia.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/cid/112/iid/120210>, สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2563

การลู่ไฟ การเขียนหรือโบย เป็นต้น และผู้ต้องหาหรือจำเลยจะถูกสันนิษฐานว่ามีความผิดไว้ก่อนจนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าตนเองไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งหมายความว่าภาระในการพิสูจน์จะตกอยู่กับผู้ต้องหาหรือจำเลย ต่อมาในยุคอาณานิคมเมื่อชาติตะวันตกเริ่มเข้ามา มีบทบาทและอิทธิพลในทวีปเอเชียรวมถึงประเทศไทย มีการค้าขายระหว่างกันมากขึ้น และยังมีชาวต่างชาติเข้ามาพักอาศัยอยู่ในประเทศไทยมากขึ้นมีการให้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตแก่ชาวตะวันตกเนื่องจากชาติตะวันตกมองว่ากฎหมายของประเทศไทยมีความล้าหลังทารุณโหดร้าย และไม่เป็นธรรมซึ่งหมายความว่าศาลไทยสูญเสียเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีในราชอาณาจักรไทยไปบางส่วนดังนั้นในปีพ.ศ.2440 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จึงทรงริเริ่มปรับปรุงระบบกฎหมายของไทยโดยคำแนะนำของนักกฎหมายผู้เชี่ยวชาญจากประเทศฝรั่งเศส สหราชอาณาจักร เบลเยียม ญี่ปุ่น และศรีลังกา ในการปรับปรุงระบบกฎหมายครั้งนี้มีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงสำเร็จการศึกษาทางด้านกฎหมายมาจากมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด สหราชอาณาจักร ทรงเป็นผู้รับผิดชอบ โดยระบบกฎหมายที่ถูกเลือกมาใช้เป็นแม่แบบในการปรับปรุงระบบกฎหมายของไทยในขณะนั้นคือระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) หรือระบบกฎหมายแบบลายลักษณ์อักษร เนื่องจากง่ายต่อการศึกษาและใช้งาน อีกทั้งประเทศตะวันตกที่ได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในขณะนั้นก็ล้วนแต่ใช้ระบบประมวลกฎหมายยกเว้นเพียงประเทศสหราชอาณาจักร ประมวลกฎหมายที่มีการตราใช้บังคับครั้งแรกในปีพ.ศ.2451 คือประมวลกฎหมายอาญา⁴

อย่างไรก็ดี แม้ประเทศไทยจะรับเอาระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมายมาใช้เป็นแม่แบบของกฎหมายต่างๆ โดยประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายส่วนใหญ่จะใช้ระบบวิธีพิจารณาความอาญาแบบไต่สวน (Inquisitorial) ซึ่งก็เป็นระบบวิธีพิจารณาความที่ประเทศไทยใช้อยู่ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่หลังจากมีการปรับปรุงระบบกฎหมายของประเทศไทยแล้วก็มีการปรับปรุงระบบศาลยุติธรรมตามมาโดยผู้ที่รับผิดชอบก็คือพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ นั่นเอง มีการก่อตั้งโรงเรียนกฎหมายแห่งแรกในประเทศไทยขึ้น และเนื่องจากพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงสำเร็จการศึกษามาจากสหราชอาณาจักรซึ่งใช้ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี (Common Law) หรือระบบกฎหมายแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษรและใช้ระบบวิธีพิจารณาความอาญาแบบกล่าวหา (Adversarial) ดังนั้นระบบวิธีพิจารณาความของศาลยุติธรรมรวมทั้งระบบการเรียนการสอนกฎหมายที่นำมาปรับใช้ในประเทศไทยคือระบบ

⁴ เรื่องเดียวกัน, 2.

กล่าวหาซึ่งมีต้นแบบมาจากสหราชอาณาจักร คงยกเว้นแต่เพียงระบบคณะลูกขุนที่ไม่ได้ถูกนำมาปรับใช้⁵

หลักนิติธรรม (The Rule of Law) แปลอย่างง่ายนั้นคือ หลักการปกครองโดยกฎหมาย ซึ่งเป็นแนวคิดมาช้านาน ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ โดยเฉพาะเพลโตนักปราชญ์ชาวกรีก ผู้เสนอความคิดการแบ่งชนชั้นปกครอง ตามหนังสือ The Republic⁶ และอริสโตเติลได้นำมาเสนอต่อว่า การปกครองโดยกฎหมายเป็นสิ่งที่พึงปรารถนามากกว่าการปกครองโดยมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นผู้ใดก็ตาม⁷ ต่อมาหลักนี้มีรูปธรรมขึ้นในสมัยพระเจ้าจอห์นกษัตริย์อังกฤษ ผู้ถูกบังคับให้ลงนามในกฎบัตรแมกนาคาร์ตา (Magna Carta) เพื่อจำกัดอำนาจของกษัตริย์ในสมัยนั้นกับขุนนางและเจ้าเมืองทั้งหลาย ดังนั้นการปกครองในรัฐสภาของอังกฤษในปัจจุบันนี้ หลักนี้จึงถูกดำรงอยู่ในระบบกฎหมาย Common Law และเป็นหลักที่ใช้ในการจำกัดการปกครองของอังกฤษและเคียงคู่ระบบการปกครองในระบบประชาธิปไตยโดยรัฐสภามาโดยตลอด แสดงให้เห็นว่าหลักนิติธรรมของอังกฤษมีต้นกำเนิดจากความหวั่นเกรงในอำนาจรัฐโดยขุนนางเป็นที่ตั้ง หลักนี้จึงมีแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชนมากกว่า⁸

สำหรับประเทศไทยหลังมีประชาธิปไตยโดยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ทั้งนี้ตลอดเวลาที่มีรัฐธรรมนูญ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 (ที่ถือว่าเป็นฉบับที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด แต่ไม่มีการบัญญัติถึง “หลักนิติธรรม” หรือ “หลักนิติรัฐ” อย่างชัดเจน แต่ปรากฏในหลักต่างๆอยู่ เช่น หลักเสมอภาค, หลักการแบ่งแยกอำนาจ) ต่อมาเกิดรัฐประหารในปี พ.ศ.2549 จึงมีบทบัญญัติหลักนิติธรรมไว้ในมาตราที่กำหนดไว้ว่า การใช้อำนาจรัฐนั้นจะต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม จนถึงปี พ.ศ. 2557 ได้เกิดรัฐประหารและมีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2557 (ฉบับชั่วคราว) มีได้บัญญัติโดยตรงถือหลักนิติธรรม ที่ปรากฏในมาตรา 4 ว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทย ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้”

ต่อมาได้บัญญัติอีกในร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี 2560 นี้ ที่ประชุมคณะกรรมการการร่างฯ เห็นควรกำหนดรายละเอียดวางหลักพื้นฐาน 5 ประการในร่างบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง

⁵ เรื่องเดียวกัน, 3.

⁶ Aristotle, Benjamin Jowett, Trans, Politics, (New York: Dover Publications, 2000), 20.

⁷ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร, (6 กันยายน 2554), “หลักนิติธรรม (Rule of Law),” วารสารยุติธรรมคุณาน, ปีที่ 2557, 1-2.

⁸ จักรพงศ์ ลิ้มสุวรรณ, “ความเป็นนิติรัฐและนิติธรรมในประเทศไทย” ในรวมบทความนิติวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2557), 115.

หลักนิติธรรม⁹ ดังนี้ “หลักนิติธรรมอันเป็นรากฐานของรัฐธรรมนุญในระบอบประชาธิปไตย อย่างน้อยมีหลักการพื้นฐานสำคัญดังต่อไปนี้

1. ความสูงสุดของรัฐธรรมนุญและกฎหมายเหนืออำนาจอใจของบุคคล และการเคารพรัฐธรรมนุญและกฎหมายทั้งโดยรัฐและประชาชน
2. การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค
3. การแบ่งแยกการใช้อำนาจ การตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ และการป้องกัน การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์สาธารณะ
4. นิติกระบวนการ ซึ่งอย่างน้อยไม่บังคับใช้รัฐธรรมนุญหรือกฎหมายย้อนหลังเป็น โทษทางอาญาแก่บุคคลให้บุคคลมีสิทธิในการปกป้องตนเองเมื่อสิทธิหรือเสรีภาพถูกกระทบ ไม่บังคับต้องให้บุคคลต้องให้อภัยคำซึ่งทำให้ต้องรับผิดชอบทางอาญา ไม่ทำให้บุคคลต้องถูก ดำเนินคดีอาญาในการกระทำผิดเดียวกันมากกว่าหนึ่งครั้ง มีข้อกำหนดให้สันนิษฐานว่า บุคคลเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาว่ากระทำผิด

5. ความเป็นอิสระของศาล และความสุจริตเที่ยงธรรมของกระบวนการยุติธรรม”

ปัจจุบันโดยมาตรา 3 วรรคสองแห่งรัฐธรรมนุญฉบับปี 2560 บัญญัติไว้ว่า “การ ปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรีศาลรวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนุญ และหน่วยงานของ รัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม” เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่ากฎหมายที่จะใช้บังคับได้ จะต้องตราขึ้นโดยชอบ ดังนั้นหลักนิติธรรมตามมาตรา 3 วรรคสอง จึงหมายถึงหลักนิติ ธรรมในเชิงกระบวนการอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามมาตรา 3 วรรคสอง ได้บัญญัติให้การ ปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรีศาล องค์กรตามรัฐธรรมนุญและหน่วยงานของรัฐ เป็นไปตามหลักนิติธรรมด้วย ความในบทบัญญัติดังกล่าวครอบคลุมถึงการปฏิบัติหน้าที่ตาม กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐจึงย่อมหมายความว่า กฎหมายที่เจ้าหน้าที่รัฐจะต้องปฏิบัติ ตามนั้น จะต้องมีความเป็นธรรมด้วย (Morality of Law) มิฉะนั้นการปฏิบัติหน้าที่ของ เจ้าหน้าที่รัฐจะเป็นธรรมและเป็นไปตามหลักนิติธรรมได้อย่างไร¹⁰และมาตรา 26 “การตรา กฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ ในรัฐธรรมนุญ ในกรณีที่รัฐธรรมนุญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อ หลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะ กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการ จำกัดสิทธิ และเสรีภาพไว้ด้วย” อย่างไรก็ตามไม่ได้มีการบัญญัติความหมายที่ชัดเจนไว้ใน รัฐธรรมนุญฉบับปัจจุบันแต่อย่างใดดังนั้นโดยสรุปได้มีการบัญญัติหรือปรากฏ “หลักนิติธรรม” ซึ่งเป็นหลักที่สำคัญและใช้ในการจำกัดอำนาจการปกครองระบอบการปกครองในระบบ ประชาธิปไตย (รัฐสภา) อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีการบัญญัติรายละเอียด

⁹ สรุปผลประชุมคณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนุญ ครั้งที่ 34, วันที่ 19 มกราคม 2558.

¹⁰ กรพจน์ อัครวินิจิตร, “หลักนิติธรรมกับการบริการสาธารณะของรัฐ,” *วารสารศาลรัฐธรรมนุญ* 19, ฉ. 55 (มกราคม-เมษายน 2560): 5.

ของหลักนิติธรรมเป็นลายลักษณ์อักษรไม่ว่าในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายที่ผ่านมาของประเทศไทย

ความสำคัญของหลักนิติธรรมในคดีอาญากล่าวคือหลักนิติธรรมเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของนิติกระบวนการโดยเฉพาะกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีสิทธิในการต่อสู้คดี¹¹ หลักนิติธรรมในข้อนี้มีขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่สุดในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะต้องได้รับสิทธิต่างๆ ในการต่อสู้คดีของตนอย่างเต็มที่ ตามขั้นตอนและกระบวนการของกฎหมาย การปิดกั้นมิให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยนำพยานเข้าสืบพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนจะกระทำไม่ได้ กล่าวคือการพิจารณาคดีต้องทำโดยเปิดเผย การพิพากษาคดีอาญาลับหลังจำเลยโดยหลักจะกระทำไม่ได้ยกเว้นต้องมีการเยียวยาหรือหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานไว้ให้กับผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

2. ความหมายและสาระสำคัญของหลักนิติธรรม

หลักนิติธรรม (Rule of Law) ซึ่งมีผู้ให้คำแปลไว้หลากหลาย อาทิพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานแปลว่า “หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย” บ้างก็แปลว่า “หลักการปกครองด้วยกฎหมาย” หรือ “หลักแห่งกฎหมาย” หรือ “หลักกฎหมาย” “กฎของกฎหมาย” “หลักความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย” “หลักความยุติธรรมตามกฎหมาย” “หลักธรรม” “หลักธรรมแห่งกฎหมายหรือนิติปรัชญา” “นิติธรรมวินัย” “ธรรมะแห่งกฎหมาย” หรือ “นิติสดมภ์” ฯลฯ แต่คำแปลที่ได้รับความนิยมและใช้กันแพร่หลายโดยทั่วไปคือคำว่า “หลักนิติธรรม” แม้ว่าหลักนิติธรรมเป็นที่อ้างถึงอย่างมากในปัจจุบันแต่เป็นที่น่าสงสัยว่า “หลักนิติธรรม” ตามความหมายของผู้กล่าวอ้างตรงกับนิยามของคำว่า “หลักนิติธรรม” ที่นักปรัชญาหรือนักนิติศาสตร์เคยให้นิยามไว้หรือไม่โดยความหมายของหลักนิติธรรมนั้น¹²

2.1 ความหมายของหลักนิติธรรมของประเทศอังกฤษ

หลักนิติธรรมของชาวอังกฤษโดยเรียกว่า หลักของราช (Raz's Principles)¹³ 8 ข้อ

1. กฎหมายต้องเป็นทั่วไป (ไม่เลือกเฉพาะ) เป็นเรื่องมีผลไปล่วงหน้า (prospectus) มากกว่ามีผลย้อนหลัง (Restructure)
2. กฎหมายต้องมีเสถียรภาพและไม่เปลี่ยนแปลงแก้ไขบ่อยๆ
3. กฎหมายต้องมีกฎหมายชัดเจนและกระบวนการที่ออกกฎหมาย
4. หลักอิสระของศาลต้องได้รับการประกัน

¹¹ คณะอนุกรรมการวิชาการและคณะอนุกรรมการบรรณาธิการในคณะกรรมการว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ, *หลักนิติธรรม (The Rule of Law) ความหมาย สาระสำคัญและผลของการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม*, (กรุงเทพฯ: บริษัทพีเอส พรินติ้งไซนส์ จำกัด, 2558), 4.

¹² กรพจน์ อัครวินิจิตร, *หลักนิติธรรมกับการบริการสาธารณะของรัฐ*, 2.

¹³ Joseph Raz, *The Authority of Law: Essay of Law and Morality*, (Oxford: Clarendon Press, 1979), 11.

5. หลักของความยุติธรรมจะต้องมีโดยเฉพาะสิทธิที่ได้รับการพิจารณาในศาลอย่างเป็นธรรม

6. ศาลจะต้องมีอำนาจตรวจสอบในหลักการอื่นๆ ที่มาบังคับใช้

7. ประชาชนต้องเข้าถึงความยุติธรรมได้ทุกคนโดยเฉพาะศาล¹⁴

8. การใช้อำนาจของรัฐ(การบังคับใช้กฎหมาย) และการป้องกันอาชญากรรมของหน่วยงานรัฐต้องไม่ใช้ในการที่ผิด (การตีความ)

2.2 ความหมายของหลักนิติธรรมในประเทศไทย

ส่วนหลักนิติธรรมของประเทศไทยนั้น ได้มีการพยายามเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญหลายฉบับ แต่มาปรากฏชัดเจนในมาตรา 3 ของรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2550 โดยกำหนดว่าการใช้อำนาจรัฐนั้นจะต้องเป็นไปตามหลัก “นิติธรรม” แต่ไม่ระบุความหมายเพื่อรายละเอียดว่าอย่างไร เช่นการประชุมคณะกรรมการการสภาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ทั้งหมด 43 ครั้งซึ่งได้ปรากฏเรื่องพูดถึง ถึงหลักนิติรัฐและนิติธรรมอยู่หลายครั้งด้วยกัน เช่น ครั้งที่ 7/2550 คณะกรรมการการร่างได้มีข้อเสนอว่า คณะกรรมการร่างจะร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2550 โดยยึดถือหลัก 10 ประการด้วยกัน ซึ่งประการที่ 4 คือ ประเทศไทยปกครองโดยระบบนิติรัฐ,การประชุมครั้งที่ 8/2550 ที่มีการเสนอว่าจะทำอย่างไรให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมตามหลักนิติรัฐ, การประชุมครั้งที่ 11/2550ก็มีการกล่าวถึง ว่าประเทศไทยปกครองโดยใช้หลักนิติรัฐ และนิติธรรม, ครั้งที่ 13/2550 ได้มีพูดถึง การตรวจสอบและการสร้างความสมดุลเรื่องเชิงแออนด์บาลานซ์ในระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะการสร้างหลักนิติรัฐ หรือ รูลออฟลอว์ (Rule of law) แต่ครั้งที่มีการถกเถียงหรือการกล่าวถึงเรื่องหลักนิติรัฐ หรือหลักนิติธรรมนั้น คือการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) ครั้งที่22/2550¹⁵ ปัจจุบัน มาตรา 3 วรรคสอง แห่งรัฐธรรมนูญพ.ศ. 2560 บัญญัติไว้ว่า “การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรีศาลรวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม”และมาตรา 26 “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิ และเสรีภาพไว้ด้วย”

¹⁴ The World Justice Project, *The world justice project rule of law index 2012-2013*, (Washington DC: The World Justice Project, 2012), 27.

¹⁵ สำนักกรรมการการประชุมและขอเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, *รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 7/2550 วันจันทร์ที่ 19 และ 22 กุมภาพันธ์พุทธศักราช 2550, 2550*, http://library2.parliament.go.th/giventake/content_ca/r021950.pdf, สืบค้นเมื่อ 1 สิงหาคม 2563.

อันที่จริงคำว่า “หลักนิติธรรม” ที่มาจากคำว่า Rule of Law ไม่ใช่คำใหม่ในวงการกฎหมายของประเทศไทย นักวิชาการและนักกฎหมายไทยได้ยินและรู้จักกับคำว่าหลักนิติธรรมกันมานานพอสมควร แต่เนื่องจากหลักนิติธรรมเป็นแนวคิดที่กำลังเกิดและพัฒนาขึ้นก่อนในประเทศอังกฤษ อันมีระบบกฎหมาย แนวคิดและสภาพแวดล้อมที่ต่างจากกฎหมายไทย ประกอบกับหลักนิติธรรมเป็นหลักคิดที่เป็นนามธรรม เป็นเรื่องที่ค่อนข้างเข้าใจยากและมีพลวัตรตลอดเวลา นักคิด นักกฎหมาย นักวิชาการได้อธิบาย ให้ความหมาย องค์ประกอบ สาระสำคัญ ฯลฯ ของคำว่าหลักนิติธรรมไว้มากมายไม่ตรงกันเสียทีเดียว เหตุต่างๆ เหล่านี้จึงอาจทำให้นักกฎหมายและบุคคลต่างๆ มีความเข้าใจความหมาย องค์ประกอบ สาระสำคัญ และความสำคัญของหลักนิติธรรมแตกต่างกันไป

ดังนั้น หลักนิติธรรม หมายความว่าถึงหลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ที่กฎหมายอันหมายรวมถึง การบัญญัติกฎหมาย การใช้การตีความกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม จะต้องไม่ฝ่าฝืนหรือขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรมหรือหลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย โดยมีสาระสำคัญ เช่นกฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยบริสุทธิ์จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาเด็ดขาดว่ามีความผิด เป็นต้น¹⁶ อย่างไรก็ตามแม้ในสถานการณ์ที่นักคิด นักกฎหมายอาจอธิบายและเข้าใจความหมาย องค์ประกอบ สาระสำคัญ และความสำคัญของหลักนิติธรรมแตกต่างกันไป แต่ในช่วงหลายปีที่ประเทศไทยประสบวิกฤตความแตกต่างทางความคิดเห็นนักกฎหมาย นักวิชาการองค์กรต่าง ๆ ตลอดจนประชาชนทั่วไปกลับพูดถึงและกล่าวอ้างให้ทุก ๆ ฝ่ายเคารพและยึดหลักนิติธรรมมากเป็นพิเศษจนทำให้สรุปได้ว่า ไม่ว่าแต่ละบุคคลจะเข้าใจความหมาย สาระสำคัญหรือองค์ประกอบของหลักนิติธรรมตรงกันหรือไม่อย่างไรแต่ทุกคนเคารพและยึดหลักนิติธรรม

3. หลักการดำเนินคดีอาญา และวิธีพิจารณาความอาญา

3.1 หลักการดำเนินคดีอาญาในแต่ละประเทศมีหลักการดำเนินคดีอาญานั้นย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพสังคมที่แตกต่างกันของแต่ละประเทศ โดยในอดีตเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นในสังคม การระงับข้อพิพาทนั้นได้ดำเนินการโดยเอกชนเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดที่มีลักษณะเป็นการแก้แค้นทดแทน การตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทจึงที่ไม่มีหลักเกณฑ์แน่นอน อันอาจทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมความไม่เป็นธรรมและวิธีการลงโทษอาจไม่ได้สัดส่วนกับความผิดที่ได้กระทำความผิด เมื่อสภาพสังคมมีความเจริญก้าวหน้าขึ้น การชี้ขาดระงับข้อพิพาทจึงได้เปลี่ยนเป็นอำนาจของรัฐ เพื่อป้องกันการลงโทษโดยวิธีแก้แค้นทดแทน หรือการระงับข้อพิพาทโดยเอกชนด้วยตัวเอง ซึ่งผู้ที่มีอำนาจตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทในปัจจุบันก็คือ

¹⁶ กำชัย จงจักรพันธ์, “หลักนิติธรรม,” http://krc.net/imageupload/21576/_1.pdf, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2563.

ฝ่ายตุลาการ แต่ความแตกต่างของการดำเนินคดีอาญาในแต่ละประเทศที่ยังมีความแตกต่างกันอยู่ก็คือ การให้อำนาจบุคคลใดเป็นผู้เสนอข้อพิพาทให้แก่ฝ่ายตุลาการเป็นผู้ตัดสินชี้ขาด โดยในปัจจุบันการดำเนินการเสนอคดีต่อศาลนั้น มีหลักการดำเนินคดีอาญาหลักๆ อยู่ 2 หลัก ได้แก่ หลักการดำเนินคดีอาญาโดยราษฎรหรือประชาชน (Popular prosecution) และ หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public prosecution)¹⁷

3.2 วิธีพิจารณาความอาญา สำหรับการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยในปัจจุบัน คดีอาญา ได้แก่ คดีที่เกี่ยวกับความผิดและโทษซึ่งกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่น เช่น พระราชบัญญัติต่างๆ ซึ่งมีโทษในทางอาญา โทษทางอาญา มี 5 สถาน ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน บุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีอาญามีหลายฝ่าย ดังนี้ผู้ต้องหา หมายถึง บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังไม่ได้ถูกฟ้องต่อศาลจำเลย หมายถึง บุคคลซึ่งถูกฟ้องต่อศาลแล้วโดยข้อหาว่ากระทำความผิดผู้เสียหาย หมายถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทน เช่น ผู้แทนนิติบุคคล ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ เป็นต้น พนักงานอัยการ หมายถึง เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลพนักงานสอบสวน หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ในการสอบสวน เช่น เจ้าพนักงานตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไปชั้นตอนและกระบวนการดำเนินคดีอาญา แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่¹⁸ 1. ขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดีในศาล 2. ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาล และ 3. ขั้นตอนภายหลังการพิจารณาคดีในศาล

สำหรับขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาลถ้าเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยราษฎร จะต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องก่อน หากไต่สวนแล้วคดีมีมูลศาลจึงจะประทับฟ้องคดี แล้วดำเนินคดีต่อไป แต่ถ้าไต่สวนมูลฟ้องแล้วศาลเห็นว่าคดีไม่มีมูลก็จะพิพากษายกฟ้อง ซึ่งราษฎรที่เป็นโจทก์ก็อาจอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษานั้นได้ต่อไป แต่ในส่วนการดำเนินคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ ศาลไม่จำเป็นต้องให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อน โดยศาลสามารถประทับฟ้องได้เลย จากนั้นก็มาสู่ขั้นตอนการพิจารณาคดี โดยมาตรา 172 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดไว้ว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” และวรรคสอง “เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจตรายงานไว้และดำเนินการ

¹⁷ ณรงค์ ใจหาญ, *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*, พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2563). 31-33.

¹⁸ วิเชียร โยนิรัตน์, “การดำเนินคดีอาญา,” 2559, http://wichianlaw.blogspot.com/p/blog-page_18.html, สืบค้นเมื่อ 28 ตุลาคม 2563

พิจารณาต่อไป” คือโดยหลักแล้วการดำเนินคดีอาญาในศาลต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย และต้องให้จำเลยทราบข้อความที่ถูกฟ้อง จากนั้นจึงจะถามคำให้การจำเลย ซึ่งเป็นสิทธิของจำเลยที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ทั้งนี้ต้องกระทำด้วยความชอบด้วยกระบวนการ (Due Process)

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 กำหนดให้การพิจารณาคดีจะต้องกระทำต่อหน้าจำเลยและกระทำโดยเปิดเผย หมายความว่าประชาชนทั่วไปสามารถเข้าฟังการพิจารณาคดีได้ ยกเว้นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในบางกรณีตามที่มาตรา 177 กำหนดไว้ คือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันความลับอันเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศนอกจากนี้การพิจารณาคดีจะต้องกระทำโดยรวดเร็ว เพื่อป้องกันมิให้จำเลยถูกคุมขังหรือต้องใช้หลักทรัพย์ในการประกันตัวในระหว่างพิจารณานานเกินสมควร อีกทั้งเพื่อมิให้พยานหลักฐานต่างๆ เสื่อมหรือสูญหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 179 วรรคหนึ่ง ซึ่งกำหนดให้ผู้พิพากษาสามารถทำการพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่องไปตลอดจนเสร็จโดยไม่มี การเลื่อนก็ได้

4. การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลย

4.1 การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ตามสำหรับประเทศไทยได้มีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ความสำคัญกับการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ต่างกัน กล่าวคือ ในชั้นสอบสวนและสั่งคดีของพนักงานอัยการ ผู้ต้องหาจำเป็นต้องมาพบพนักงานสอบสวนเพื่อรับทราบข้อกล่าวหา และอาจชี้แจงหรือกล่าวอ้างพยานบุคคลเพื่อจะยืนยันความบริสุทธิ์ของตนได้ แต่ไม่มีกฎหมายบังคับให้ผู้ต้องหาต้องให้การในเรื่องที่ถูกกล่าวหา ในขณะที่ถ้าเป็นจำเลยที่ถูกฟ้องเป็นคดีอาญาแล้ว จำเลยต้องอยู่ในชั้นพิจารณาทุกนัดที่มีการสืบพยาน ทั้งนี้เพราะการพิจารณาต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 “การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้กระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” ซึ่งหลักการนี้ไม่ใช่เหตุผลเพราะเหตุที่จำเลยต้องมาศาล แต่เป็นหลักการที่ให้ความคุ้มครองจำเลยว่า หากจำเลยไม่อยู่ในการพิจารณาแล้วการพิจารณาจะดำเนินต่อไปไม่ได้ เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายอื่นที่กำหนดไว้ เหตุที่ให้จำเลยต้องอยู่ในระหว่างการพิจารณาเพื่อให้จำเลยได้ทราบว่าคุณถูกกล่าวหาหรือปรัปรว่าอย่างไร และถ้อยคำหรือพยานหลักฐานที่โจทก์นำเสนอ นั้นมีข้อพิพาทหรือไม่ถูกต้องอย่างไร จำเลยสามารถตรวจสอบพยานหลักฐานดังกล่าวได้ และสามารถนำเสนอพยานของตนเพื่อหักล้างพยานฝ่ายโจทก์ได้ ดังนั้นหากจำเลยไม่ได้มาฟังการพิจารณาแล้ว ก็เป็นการยากที่จำเลยจะมีโอกาสที่จะได้แย้งคัดค้านการนำเสนอพยานหลักฐานของโจทก์ ด้วยเหตุนี้เองการที่จะพิจารณาโดยไม่มีตัวจำเลยในคดีอาญา

จึงต้องเป็นข้อยกเว้นและเป็นเหตุจำเป็นที่ไม่มีผลกระทำต่อสิทธิจำเลยในการต่อสู้คดีหรือคัดค้านพยานหลักฐานของโจทก์จนเกินไป

อนึ่งหลักการสืบพยานต้องกระทำต่อหน้าจำเลยเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งในการพิจารณาความผิดอาญาโดยมีจุดมุ่งหมายสองประการคือ เป็นการประกันว่าพยานที่ให้การเป็นประจักษ์ต่อจำเลยจะต้องปรากฏตัวและแสดงข้อเท็จจริงในศาล และจำเลยมีสิทธิที่จะอยู่ร่วมในการพิจารณาทุกขั้นตอนทั้งนี้เพื่อให้จำเลยมีสิทธิเผชิญหน้าพยานที่เป็นประจักษ์ (Right to confront witness) ซึ่งส่งผลให้พยานไม่กล้าเบิกความปรักปรำใส่ร้ายจำเลย เพราะจำเลยมีสิทธิในการถามค้าน พยานได้ (Right of Cross-Examination) รวมทั้งศาลสามารถค้นหาความจริงได้จากการที่คู่ความเผชิญหน้าต่อกันและการที่จำเลยเป็นผู้ที่ได้รับผลร้ายจากคำพิพากษา จำเลยจึงควรมีโอกาสที่จะได้รับรู้ กระบวนพิจารณาในทุกขั้นตอน และรับทราบถึงพยานหลักฐานที่ได้นำสืบในชั้นพิจารณา ซึ่งส่งผลให้ จำเลยสามารถใช้สิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นเหตุผลของการให้สืบพยานต่อหน้าจำเลยมี สองประการคือ เพื่อให้จำเลยสามารถรับทราบถึงพยานหลักฐานต่างๆ ซึ่งได้นำสืบในชั้นพิจารณาและสามารถยกข้อโต้แย้งได้ และเพื่อให้พยานบุคคลที่เบิกความต่อหน้าจำเลยให้การด้วยความเป็นจริง เนื่องจากการเบิกความปรักปรำจำเลยต่อหน้าจำเลยและจำเลยมีสิทธิซักค้านพยานได้ นอกจากนี้การที่จำเลยได้เผชิญหน้าพยานยังถือเป็นการตรวจสอบและลดความน่าเชื่อถือของ พยานบุคคลโดยผ่านกระบวนการสามประการคือ การให้จำเลยถามค้านพยาน การให้พยานเบิกความ ต่อหน้าศาลและจำเลย เพื่อให้ศาลและคู่ความฝ่ายตรงข้ามสังเกตต่อบริการของพยาน และการให้ พยานสาบานตนหรือปฏิญาณตนก่อนเบิกความ เป็นพยาน การที่จำเลยได้เห็นพยาน ได้รับฟัง การสืบพยานและถามค้านพยาน การที่จำเลยเผชิญหน้ากับพยานฝ่ายที่ให้การเป็นประจักษ์ในศาล จะกดดันพยานต้องให้การตามความเป็นจริง และการที่พยานฝ่ายตรงข้ามถูกถามค้านโดยฝ่ายจำเลย ในระหว่างการพิจารณาคดีย่อมเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการค้นหาความจริงในศาล ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นเพียงหลักทั่วไปที่ศาลพึงปฏิบัติเท่านั้น แต่ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยก็ได้มีบทยกเว้นที่กฎหมายให้ทำการพิจารณาโดยลับหรืออาจเป็นการพิจารณาความอาญาลับหลังจำเลยได้เช่นกัน

การพิจารณาและสืบพยานในคดีอาญาต้องกระทำต่อหน้าจำเลยเสมอ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาลให้ดำเนินการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ แต่ทั้งนี้ ศาลจะอนุญาตให้ ดำเนินการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุที่ศาลเห็นสมควรและจำเลยได้มา ปรากฏตัวต่อหน้าศาลเพื่อรับทราบข้อกล่าวหาแล้ว¹⁹

¹⁹ กุ๊เกียรติ เมืองสง, “การพิจารณาคดีลับหลังจำเลย,” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2550, 29-30.

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ทวิ กำหนดให้มีการสืบพยานลับหลังจำเลยได้ในบางกรณีได้แก่²⁰ กรณีที่หนึ่ง คดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสิบปี และจำเลยมีทนายความ เมื่อจำเลยขออนุญาตศาลที่จะไม่มาฟังการสืบพยาน และศาลอนุญาตจำเลยไม่มาศาลได้แต่มีทนายความมาฟังการพิจารณาและสามารถซักค้านหรือนำเสนอข้อเท็จจริงต่อศาลได้กรณีนี้จำเลยไม่ต้องมาศาลกรณีที่สอง ในกรณีที่จำเลยมีหลายคนในคดีเดียวกัน ถ้าเป็นการสืบพยานโจทก์ที่ไม่เกี่ยวกับจำเลยคนใด ศาลอาจอนุญาตให้สืบพยานลับหลังจำเลยคนนั้นได้ ส่วนกรณีที่สาม ในกรณีที่จำเลยหลายคน ถ้าเป็นการสืบพยานจำเลยคนหนึ่งๆ ลับหลังจำเลยคนที่ไม่มาศาลได้เพราะทั้งกรณีที่สองและที่สามไม่ได้มีผลกระทบต่อการต่อสู้หรือซักค้านพยานของจำเลยคนที่ไม่มาศาลนั้นเพราะไม่ได้สืบพยานเกี่ยวข้องกับจำเลยคนที่ไม่มาศาลนั้นกรณีที่สี่ เป็นกรณีที่จำเลยอยู่ในห้องพิจารณา แต่มีการกระทำที่เป็นการขัดขวางการพิจารณาศาลจึงไล่ให้ออกไปนอกห้องพิจารณากรณีนี้การสืบพยานก็สามารถกระทำลับหลังจำเลยได้ และกรณีที่ห้า เป็นการสืบพยานไว้ก่อนล่วงหน้า ตามมาตรา 237 ทวิ เพราะเหตุที่พยานจะเดินทางออกนอกราชอาณาจักรไทย ในวันสืบพยานหรือเป็นการยากที่จะนำสืบในภายหลังเพราะที่อยู่อยู่ห่างไกล กรณีนี้ศาลมีอำนาจให้สืบพยานลับหลังจำเลยได้เพราะเป็นความจำเป็นที่เกี่ยวกับการได้มาซึ่งพยานในชั้นพิจารณา เพียงแต่ว่าในกรณีหลังนี้การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานต้องรับฟังด้วยความระมัดระวังเพราะเป็นกรณีที่จำเลยไม่มีโอกาสซักค้านพยานที่สืบไว้ก่อนล่วงหน้า

การสืบพยานลับหลังจำเลยเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีที่ 1, 2, 3 พบว่าสิทธิที่จำเลยจะได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้า เป็นสิทธิหรือประโยชน์ของจำเลยที่จำเลยสามารถจะละทิ้งเสียเองได้ เช่น ตามกรณีที่ 1 ที่จำเลยสมัครใจไม่มาเอง การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยจะกระทำได้หากจำเลยสามารถแสดงเจตนาโดยชัดแจ้ง หรือโดยปริยาย(หลบหนี)ที่จะละทิ้งประโยชน์ความคุ้มครองตามหลักกฎหมายที่ต้องให้พิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย

4.2 การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทยคดีทุจริตและประพฤติดมิชอบ และคดีค้ำมนุษย์

4.2.1 การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ปัจจุบันการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 ดังนี้

ในกรณีที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองประทับรับฟ้องไว้ตามมาตรา 27 และศาลได้ส่งหมายเรียกและสำเนาฟ้องให้จำเลยทราบโดยชอบแล้วแต่จำเลยไม่มาศาลให้ศาลออกหมายจับจำเลยและให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการติดตามหรือ

²⁰ ณรงค์ ใจหาญ, “การมีตัวจำเลยในระหว่างการดำเนินคดีอาญา,” 2563, <https://siamrath.co.th/n/17697>, สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2563

จับกุมจำเลยรายงานผลการติดตามจับกุมเป็นระยะตามที่ศาลกำหนดในกรณีที่ได้ออกหมายจับจำเลยแต่ไม่สามารถจับจำเลยได้ภายใน 3 เดือนนับแต่ออกหมายจับ ให้ศาลมีอำนาจพิจารณาคดีได้โดยไม่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลยและเมื่อศาลประทับรับฟ้องแล้ว ห้ามมิให้ศาลอนุญาตให้ถอนฟ้องเมื่อการไต่สวนพยานหลักฐานเสร็จสิ้น โจทก์จำเลยมีสิทธิแถลงปิดคดีของตนภายในเวลาที่ศาลกำหนด แล้วให้องค์คณะผู้พิพากษามีคำพิพากษาและให้อ่านคำพิพากษาในศาลโดยเปิดเผยภายใน ๓๐ วันนับแต่วันเสร็จการพิจารณาในกรณีที่ศาลนัดฟังคำพิพากษาหรือคำสั่ง แต่จำเลยที่ทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มาฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ศาลอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งลับหลังจำเลยได้และให้ถือว่าจำเลยได้ฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นแล้ว

4.2.2 การดำเนินคดีอาญาของคดีทุจริตและประพฤตินิชอบ และคดีค้ำมนุษย์

สำหรับการสืบพยานลับหลังจำเลยได้ในวิธีพิจารณาคดีทุจริต และวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ที่ได้กำหนดขึ้นใหม่ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤตินิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 28 และ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 33 กำหนดข้อยกเว้นที่ศาลจะสืบพยานลับหลังจำเลยเพิ่มจากข้อยกเว้นที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไว้ 4 ประการ ประการที่ 1. จำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณา เพราะเหตุที่จำเลยเจ็บป่วยหรือมีเหตุจำเป็นไม่อาจกล่าวลงเสียได้ แต่มีทนายความเข้ามาช่วยเหลือแทน ประการที่ 2. จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลแล้วแต่ยังจับตัวไม่ได้ ประการที่ 3. จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่จำเลยหลบหนีไปศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวไม่ได้ ส่วนประการสุดท้าย จะเป็นเหตุเดียวกับที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ ศาลสั่งให้จำเลยออกนอกห้องพิจารณาในระหว่างการพิจารณาสืบพยาน แต่ได้เพิ่มกรณีที่จำเลยออกนอกห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล จะเห็นได้ว่าการกำหนดไว้ทั้ง 4 กรณีนี้เห็นได้ว่า เป็นกรณีที่การพิจารณาลับหลังเกิดจากเหตุจำเป็นอันเกิดจากตัวจำเลยเป็นหลัก และเพื่ออำนวยความสะดวกที่ต้องการความรวดเร็ว และเป็นคดีที่รัฐในมีความสำคัญในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเป็นการเฉพาะ ดังนั้นหากเหตุอันทำให้จำเลยไม่อาจฟังการพิจารณาและสืบพยานเกิดเพราะจำเลยสมัครใจไม่มาหรือเป็นเพราะจำเลยขัดขวางหรือจงใจประวิงคดี การพิจารณาควรจะสามารถดำเนินการต่อไปได้ เพื่อความเป็นธรรมในการดำเนินคดีอย่างรวดเร็วอันเป็นเหตุผลพิเศษเพิ่มเติมจากเหตุผลที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

4.2.3 การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยตามกฎหมายต่างประเทศ

1. ตามกติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองหรือที่เรียกว่า ICCPR ของสหประชาชาติข้อ 14 กำหนดไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในการพิจารณาของศาลและในการพิจารณาคดีอาญาที่ต้องหาว่ากระทำความผิด บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม” ซึ่งการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยตามข้อ 14 มีบทขยาย

ความว่า “จำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้าของบุคคลนั้นด้วย” อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานโดยทั่วไป เนื่องจากกฎหมายมีเจตนารมณ์ที่จะให้จำเลยมีโอกาสเข้าใจข้อหา มีโอกาสได้ให้การต่อศาลโดยตรงโดยไม่ผ่านทนายความ มีโอกาสที่จะซักถามพยานที่มาปรากฏตัวต่อหน้าศาลและจำเลยจะได้มีโอกาสสังเกตอากัปกิริยาของพยาน และเมื่อพยานต้องเบิกความต่อหน้าผู้เสียหายหรือต่อหน้าจำเลย พยานจะรู้สึกเกรงกลัวไม่กล้าที่จะเบิกความเท็จอันนี้เป็นธรรมชาติของหลักกฎหมายในเรื่องของการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย อย่างไรก็ตามมีข้อยกเว้นคือการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลย (Trial in Absentia) นั้น “ทำได้” ในคดี Mbenge v Zaire (1977) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสากลวางหลักว่าตามข้อ 14 (3) (d) ของ ICCPR²¹ นั้นบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดี (อาญา) ต่อหน้าตนและมีสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเป็นผู้เลือก ถ้ากฎหมายให้หลักประกันสิทธิเช่นว่านี้แก่จำเลยแล้ว แต่จำเลยปฏิเสธที่จะใช้สิทธิดังกล่าวเองเช่น ไม่ยอมมาศาล หรือหลบหนีคดีไปเองเป็นต้น การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยก็สามารถทำได้ ถ้าได้มีการแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพและแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหา กับวันที่และสถานที่ที่จะดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาให้จำเลยทราบอย่างชัดเจนแล้ว เปิดโอกาสให้จำเลยมีเวลาเตรียมตัวต่อสู้คดีพอสมควรและเปิดโอกาสให้จำเลยได้มาศาลเพื่อต่อสู้คดี และต่อมาในคดี Maleki v Italy (1996) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสากลก็ยืนยันหลักดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2553 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสากลได้ออก General Comment ฉบับที่ 32 ยืนยันหลักการดังกล่าวไว้อย่างชัดเจนและเพิ่มเติมด้วยว่าในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้บุคคลใดต้องรับโทษอาญา หากมีข้อเท็จจริงใหม่อันแสดงให้เห็นชัดเจนว่าการดำเนินกระบวนการยุติธรรมนั้นดำเนินไปโดยไม่ชอบ บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิขอให้มีการพิจารณาคดีนั้นใหม่ได้ตามข้อ 14 (6) ของ ICCPR ดังนั้น หากมีการพิจารณาและพิพากษาคดีอาญาลับหลังจำเลย ถ้าผู้ต้องคำพิพากษามีข้อเท็จจริงใหม่อันแสดงให้เห็นชัดเจนว่าการดำเนินกระบวนการยุติธรรมนั้นดำเนินไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ย่อมมีสิทธิขอให้มีการพิจารณาคดีนั้นใหม่ได้²²

²¹ International Covenant on Civil and Political Rights Article 14(3). In the determination of any criminal charge against him, everyone shall be entitled to the following minimum guarantees, in full equality:

(d) To be tried in his presence, and to defend himself in person or through legal assistance of his own choosing; to be informed, if he does not have legal assistance, of this right; and to have legal assistance assigned to him, in any case where the interests of justice so require, and without payment by him in any such case if he does not have sufficient means to pay for it;

²² ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้บุคคลต้องรับโทษอาญาลับหลังจำเลย หากมีข้อเท็จจริงใหม่อันแสดงให้เห็นชัดเจน (conclusively) ว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชอบ (miscarriage of Justice) บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิขอให้พิจารณาคดีใหม่ (ex novo) ได้ตามข้อ 14 (6) ของ ICCPR

2. ตามอนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The European Convention on Human Rights : ECHR) ในส่วนการพิจารณาคดีอาญานั้นมีการบัญญัติถึงสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมไว้ในข้อ 6 มีเนื้อหาสอดคล้องกับข้อ 14 (3) (d) ของ ICCPR แต่ไม่ได้มีบทบัญญัติในส่วนของการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยไว้โดยเฉพาะแต่อย่างใด²³ ส่วนศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (The European Court of Human Rights : ECtHR) ได้มีคำวินิจฉัยในคดี Krombush c/ France, 13 ก.พ.2001 ว่า การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในฝรั่งเศสที่ตัดสินโทษไม่ให้นายจำเลยเข้าแก้คดี (Contumace) ขัดต่อหลักการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมตามอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1950 และได้วางหลักการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยในหลายๆคดีเช่นคดี Colozza v. Italy²⁴ การพิจารณาคดีลับหลังโดยจำเลยไม่ทราบและเข้าใจถึงข้อหาอันนั้นไม่สอดคล้องกับหลักประกันตามอนุสัญญาซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงการละเมิดต่อหลักมีส่วนร่วมและการเข้าถึงข้อมูลอย่างมีนัยสำคัญและคดี Poitrimol v. France²⁵ การไม่มาปรากฏตัวของจำเลย ไม่เป็นเหตุให้จำเลยเสียสิทธิในการแต่งตั้งทนายเพื่อรักษาสิทธิของตน และคดี Ekbatani v. Sweden²⁶ หากการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยไม่ได้เป็นไปตามหลักประกันสิทธิการต่อสู้ของจำเลยแล้ว จะต้องมีการดำเนินพิจารณาใหม่ให้ถูกต้อง ซึ่งเป็นผลของการละเมิดการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยไม่ได้เป็นไปตามหลักประกันสิทธิการต่อสู้ของจำเลย ดังนั้นการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปนั้นทำได้โดยต้องมีมาตรการต่างๆ อันเป็นหลักประกันสิทธิการต่อสู้คดีของจำเลย

3. ตามกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสมีหลักเกณฑ์ที่ถือเป็นหลักสากลทั่วไป เช่นเดียวกับนานาประเทศก็คือในการพิจารณาคดีอาญาในชั้นพิจารณาต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ซึ่งจำเลยที่ได้รับหมายเรียกของศาลจะต้องมาปรากฏตัวต่อหน้าศาลในวันนัดพิจารณาคดีและหากจำเลยถูกควบคุมตัวไว้เจ้าหน้าที่ของรัฐก็จะต้องนำตัวจำเลยมาศาลวันแต่กรณีที่มีเหตุสมควร นอกจากนี้จำเลยยังมีหน้าที่ที่จะต้องมาปรากฏตัวต่อหน้าศาลเช่นกันแม้ไม่มีหมายเรียกก็ตาม หากเป็นกรณีที่ปรากฏตามมาตรา 557 มาตรา 558 และมาตรา 560²⁷ จึงเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสได้กำหนดให้การพิจารณาคดีในศาลต้องกระทำต่อหน้าจำเลย ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันในการต่อสู้คดีของจำเลยก็คือสิทธิในการตรวจสอบพยานหลักฐาน ในบางกรณีการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยก็มีข้อจำกัดซึ่งไม่อาจดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อหน้าจำเลยได้ เช่น ในกรณีที่

²³ ดิศรณ์ ลิขิตวิทย์วุฒิ, “การพิจารณาคดีอาญาโดยไม่ปรากฏตัวจำเลย: ศึกษากรณีการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง,” วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 47, ฉ. 4, (ธันวาคม 2561): 999.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, 1000.

²⁵ เรื่องเดียวกัน.

²⁶ เรื่องเดียวกัน.

²⁷ กุ้เกียรติ เมืองสง, “การพิจารณาคดีลับหลังจำเลย,” 37.

ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้กระทำความผิดแล้วหลบหนี เมื่อได้มีการส่งหมายเรียกไปยังถิ่นที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหาหรือถิ่นที่อยู่ของจำเลยแล้ว หากไม่มาศาลตามวันและเวลาที่ระบุไว้ในหมายเรียกศาลสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาลับหลังจำเลยได้และในปีค.ศ.2002 ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาฝรั่งเศสก็มีคำวินิจฉัยว่า การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยที่หลบหนีโดยที่ไม่ให้โอกาสนายจำเลยที่มาศาลต่อสู้คดีแทนจำเลยขัดแย้งกับสิทธิของจำเลยที่ได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและสิทธิที่จะมีนายความของจำเลย²⁸ การพิจารณาลับหลังจำเลยในฝรั่งเศสปัจจุบันให้สิทธินายความเข้ามาต่อสู้แทนจำเลย และหากจำเลยถูกจับหรือมาปรากฏตัวต่อศาลภายในกำหนดอายุความคำพิพากษาถือเป็นโมฆะและต้องพิจารณาคดีใหม่ แต่จำเลยอาจยอมรับคำพิพากษาและสละสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีใหม่

4. ตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา การพิจารณาและสืบพยานในศาลต้องทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้ากับพยานและสิทธิในการถามค้านพยาน ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิที่สำคัญประการหนึ่งจึงได้มีการรับรองสิทธิดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา แต่อย่างไรก็ตามระบบการพิจารณาและสืบพยานในศาลโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยก็มีข้อยกเว้น ในกรณีที่จำเลยได้หายตัวไปหรือไม่มาศาลระหว่างการพิจารณาคดี ศาลถือว่าพฤติกรรมดังกล่าวของจำเลยเป็นการที่จำเลยได้สละสิทธิในการพิจารณาและสืบพยานโดยเปิดเผยต่อหน้าตนแล้ว จำเลยอาจถูกสั่งให้ออกจากห้องพิจารณา หากจำเลยขัดขวางการพิจารณา ศาลฎีกาหรือศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาได้กล่าวว่าการสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณานี้ควรเป็นวิธีการสุดท้ายที่ศาลจะใช้ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในศาล แม้ว่าในบางครั้งศาลอาจไม่มีทางเลือกอื่นมากนักในการรักษาความสงบเรียบร้อยในศาลนอกจากการสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาก็ตาม

4.2.4 การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยหลักนิติธรรม

ตามหลักนิติธรรมจัดทำขึ้นโดยคณะกรรมการวิชาการว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติ (คอ.นธ.) ความหมายหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด(ความหมายอย่างแคบ) ดังต่อไปนี้ หลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด หมายถึง หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายที่กฎหมาย กระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใดๆจะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรม โดยหลักนี้จะถูกส่งลงละเมิดมิได้ หากฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรมนี้ ย่อมไม่มีผลใช้บังคับ หลักนี้มี

²⁸ คดี Krombash c/ France (13 ก.พ. 2001) มีข้อเท็จจริงว่าจำเลยต้องหาว่าฆ่าคนตาย หลังเกิดเหตุจำเลยหลบหนีไปเยอรมนีศาลฝรั่งเศสพิจารณาคดีลับหลังจำเลยและพิพากษาลงโทษจำเลย ภายหลังศาลมีคำพิพากษาทางการฝรั่งเศสขอให้เยอรมันส่งตัวจำเลยเป็นผู้ร้ายข้ามแดน ทางเยอรมนีปฏิเสธโดยให้เหตุผลว่าการพิจารณาพิพากษาคดีลับหลังจำเลยของศาลฝรั่งเศสขัดต่อหลัก due process อันเป็นเหตุแห่งการปฏิเสธคำขอส่งตัวเป็นผู้ร้ายข้ามแดนของเยอรมัน (และประเทศต่างๆในยุโรป) ญาติของผู้ตายว่าจำเลยคนไปลักพาตัวจำเลยจากเยอรมนีมามอบให้ทางการฝรั่งเศส มีการพิจารณาคดีของจำเลยใหม่และศาลฝรั่งเศสมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยอีกครั้ง (อ้างใน ดิศรณ์ ลิขิตวิทย์วาท, เรื่องเดียวกัน, 1000)

สาระสำคัญดังต่อไปนี้ ข้อ 5. หลักผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีสิทธิในการต่อสู้คดี หลักนิติธรรมในข้อนี้มีขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่สุดในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะต้องได้รับสิทธิต่างๆ ในการต่อสู้คดีของตนอย่างเต็มที่ ตามขั้นตอนและกระบวนการของกฎหมาย การปิดกั้นมิให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยนำพยานเข้าสืบพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนจะกระทำไม่ได้ รวมถึงการพิจารณาลับหลังจำเลย ซึ่งหลักการพื้นฐานในข้อนี้ป้องกันมิให้อำนาจรัฐรวบรัดใช้อำนาจเบ็ดเสร็จในการจับกุม คမ်းขัง ลงโทษผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดรวมถึงการพิจารณาลับหลังจำเลยโดยไม่ผ่านกระบวนการต่อสู้คดีในศาลของผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งหลักนี้มีขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะต้องได้รับโอกาสต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการต่อสู้คดีของตนอย่างเต็มที่ ตามขั้นตอนและกระบวนการของกฎหมาย การปิดโอกาส ปิดกั้นมิให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยนำพยานเข้าสืบพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนจะกระทำไม่ได้²⁹

กฎหมายที่ถือว่าเป็นไปตามหลักนิติธรรมต้องมีสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานคือ ต้องให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยง่าย³⁰ ต้องเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิในการต่อสู้คดี เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะต้องได้รับสิทธิต่าง ๆ ในการต่อสู้คดีของตน ตามขั้นตอนและกระบวนการของกฎหมาย การปิดกั้นมิให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยนำพยานเข้าสืบพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนจะกระทำไม่ได้³¹ หากการบัญญัติกฎหมายที่ทำให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของรัฐได้ยาก หรือไม่ได้ให้หลักประกันสิทธิในการต่อสู้คดีแก่จำเลยอย่างเต็มที่ย่อมจะถือว่ากฎหมายดังกล่าวเป็นไปตามหลักนิติธรรมมิได้ และหากฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรมนี้ ย่อมไม่มีผลใช้บังคับ

ดังนั้นเรื่องการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยนั้นอาจฝ่าฝืนต่อหลักนิติธรรมเรื่องกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีสิทธิในการต่อสู้คดีโดยเฉพาะการพิจารณาคดีอาญาโดยสืบพยานลับหลังจำเลย เพราะหลักนิติธรรมในข้อนี้มีขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่สุดในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะต้องได้รับสิทธิต่างๆ ในการต่อสู้คดีของตนอย่างเต็มที่

²⁹ กำชัย จงจักรพันธ์, “หลักนิติธรรม,” 8.

³⁰ ดิเรก อิงคินันท์, “The Rule of Law and Development Nexus A New Deal for Asia” ณ โรงแรม พลาซ่า แอททินีกรุงเทพมหานคร วันที่ 4 มิถุนายน 2558, 428 – 429.

³¹ อรรถพล ไญ้สว้าง, “หลักนิติธรรมกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชนภายใต้หลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐ,” วารสารอัยการ 28, ฉ.275 (เม.ย.-มิ.ย. 2558): 48-50.

5. การวิเคราะห์ปัญหากฎหมายในการสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญา

5.1 สำหรับการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560³² ซึ่งเป็นหลักการใหม่โดยการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในหลักการเดิมคือการพิจารณาคดีต้องทำการทำต่อหน้าจำเลยอย่างน้อยในวันนัดแรกซึ่งต้องมีตัวจำเลยมาศาลส่วนหลังจากวันนัดแรกแล้วหากจำเลยไม่มาศาลก็สามารถพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ เหตุผลที่ต้องให้จำเลยมาศาลในวันนัดแรกเพื่อที่ศาลจะได้อธิบายฟ้องให้จำเลยฟังทำให้จำเลยทราบว่าตนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอย่างไรและมีโอกาสที่จะยื่นคำให้การต่อสู้คดีได้อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของจำเลย กฎหมายไทยนำหลักการดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในมาตรา 172 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประกอบกับมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 616/2546 วินิจฉัยว่า “พยานที่ไม่ได้สืบต่อหน้าจำเลยศาลจะยกคำพยานในคดีนั้นมาเป็นหลักในการวินิจฉัยคดีนี้ไม่ได้แม้ว่าจำเลยจะยินยอมก็ตาม” และหลักในการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย การพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองคือจำเลยมักเป็นผู้มีอิทธิพลทางการเมืองสูงก็จะอาศัยช่องว่างกฎหมายดังกล่าวเมื่อไม่มีตัวจำเลยศาลก็จะพิจารณาคดีต่อไปไม่ได้ ศาลก็ต้องเลื่อนการพิจารณาคดีไปทำให้เกิดสภาวะจำเลยหลบหนีระหว่างการพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่อง เมื่อต้องเลื่อนการพิจารณาคดีออกไป ก็เข้ามาสู่ประเด็นในเรื่องคดีขาดอายุความว่าหากไม่สามารถสืบพยานจำเลยได้หรือสืบพยานผู้ถูกกล่าวหาได้ต้องเลื่อนการพิจารณาคดีไปจนกว่าจะจับกุมจำเลยได้ก็ทำให้เกิดมีโอกาสดังกล่าวขาดอายุความได้ เมื่อคดีขาดอายุความแล้วจำเลยก็สามารถกลับมาดำรงชีวิตประจำวันในประเทศไทยได้ตามปกติ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่ากฎหมายมีไว้เพื่อคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่ต้องคดีอาญา แต่ก็มีประชาชนบางกลุ่มที่มีอำนาจกลับใช้ช่องว่างนี้ในทางที่ไม่ชอบหรือใช้ในทางที่หลีกเลี่ยงการบังคับใช้กฎหมายโดยอาศัยช่องว่างทางกฎหมาย เพราะฉะนั้นในต่างประเทศเช่นประเทศฝรั่งเศส เริ่มกลับมาทบทวนหลักเกณฑ์ดังกล่าวว่าในกรณีที่จำเลยใช้ช่องว่างของกฎหมายหลบหนีคดีไปก็ถือว่าจำเลยใช้กฎหมายไปในทางที่ไม่ชอบถือว่าจำเลยสละสิทธิในการได้รับการพิจารณาต่อหน้า เพราะฉะนั้นศาลก็สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ แต่ว่าการดำเนินคดีลับหลังจำเลยได้นั้นก็ต้องมีการให้ความเป็นธรรมแก่จำเลยด้วย ไม่ใช่มีการพิจารณาคดีไปฝ่ายเดียว ซึ่งในการให้ความเป็นธรรมนั้นต่างประเทศก็จะให้จำเลยมีโอกาสดังตั้งทนายความเข้าต่อสู้คดีได้และมีสิทธิขอพิจารณาคดีใหม่ได้เมื่อกลับมาสู่กระบวนการพิจารณาคดีแล้ว ดังนั้นหากถามว่ากระบวนการเบื้องต้นในการที่จะทำการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยชอบด้วยกฎหมายมีเงื่อนไขอยู่ดังต่อไปนี้

³² สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2545), 60-65.

ประการแรกก็คือในกรณีที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาตัดสินหลังจำเลยได้ต้องปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐได้พยายามอย่างเต็มที่แล้วในการที่จะให้ตัวจำเลยมาและจำเลยก็หลบซ่อนไม่ยอมเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีทั้ง ๆ ที่ได้พยายามอย่างเต็มที่แล้ว บทบัญญัตินี้อยู่ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 ซึ่งหลักการดังกล่าวข้างต้นมีทั้งข้อดีและข้อเสีย กล่าวคือ ข้อดีตามหลักการเดิมจำเลยที่ใช้ช่องว่างของกฎหมายได้หลบหนีคดีไปภายในอายุความเมื่อหมดอายุความก็จะไม่ถูกดำเนินคดี แต่ตามหลักการใหม่นี้จำเลยเหล่านี้ยังคงถูกดำเนินคดีต่อไป³³ ข้อเสียของหลักการดังกล่าวก็คือเราอ้างอิงกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสที่ยกเว้นกติกา ICCPR ซึ่งหลักการของประเทศฝรั่งเศสจะให้พิจารณาคดีหลังจำเลยได้ภายใต้เงื่อนไขที่จำเลยสามารถขอพิจารณาคดีใหม่ได้ภายในอายุความ ส่วนกฎหมายของไทยไม่มีอายุความก็เลยไปกำหนดว่าต้องขอภายใน 1 ปี ซึ่งจะทำให้กระบวนการขอพิจารณาคดีใหม่เป็นไปได้เพราะของไทยไม่มีอายุความ ฉะนั้นจำเลยจะขอพิจารณาคดีใหม่ได้เรื่อยๆ ประกอบกับได้มีการแก้ไขบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในการอุทธรณ์ของจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 198 ว่าหากจำเลยประสงค์จำเลยต้องมาแสดงตนต่อศาลด้วย ทำให้จำเลยซึ่งหลบหนีคดีไปก็ไม่สามารถที่จะอุทธรณ์ได้ก็จะทำให้สิทธิในการอุทธรณ์ของจำเลยหมดไปโดยปริยาย ทำให้บทบัญญัติดังกล่าวขัดต่อกติการะหว่างประเทศ ICCPR ข้อ 3 ที่ว่าจำเลยในคดีอาญามีสิทธิในการพิจารณาคดีอย่างน้อยเพิ่มขึ้นอีก 1 ชั้นศาล

ประการที่สองคือเนื่องจากศาลสามารถมีคำพิพากษาลบหลังจำเลยได้ทำให้ในการบังคับคดีจะมีปัญหาไม่มีตัวจำเลยที่จะไปบังคับโทษได้แต่เพียงคำพิพากษาที่เป็นกระดาษเพียงแผ่นเดียวปัญหาต่อมาคือศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีคือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ชื่อของศาลที่มีคำว่าคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทำให้เกิดปัญหาในการขอความร่วมมือต่างประเทศในการขอส่งผู้ร้ายข้ามแดนซึ่งมีประเด็นปัญหาอยู่ 2 ประเด็นประเด็นแรกคือ การเมือง นักการเมืองประเด็นที่สองคือการพิจารณาคดีหลังจำเลยเป็นไปในรูปแบบที่ไม่ให้ความเป็นธรรมแก่จำเลยในแง่ของการขอพิจารณาคดีใหม่และการอุทธรณ์คำพิพากษาซึ่งยังไม่รวมถึงเรื่องการสืบพยานฝ่ายเดียวและเรื่องกระบวนการสอบคำให้การทำให้ได้เพียงคำพิพากษาลงโทษจำเลยแต่ไม่ได้ตัวจำเลยมารับโทษทำให้ประเทศไทยไม่ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศและไม่สามารถที่จะเข้าสู่เงื่อนไขการส่งผู้ร้ายข้ามแดนได้ ดังนั้นการพิจารณาคดีหลังจำเลยควรเป็นไปตามหลักการตามกฎหมายเดิมเพราะถือว่าอย่างน้อยให้ศาลได้สอบคำให้การจำเลยไว้ก่อนในวันนัดแรก หลังจากนั้นหากจำเลยหลบหนีไปก็ถือว่าจำเลยไม่ประสงค์ที่จะเข้าสู่กระบวนการ

³³ ภทรศักดิ์ วรณแสง, ผู้พิพากษาศาลฎีกาและสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2561,

http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_2560-2561/PDF/, สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2563.

พิจารณาคดีตามปกติ ซึ่งหลักการเดิมคืออยู่แล้วแต่สถานิติบัญญัติแห่งชาติได้แก้ไขหลักการนี้ โดยให้พิจารณาลับหลังจำเลยได้ตั้งแต่นัดแรกโดยไม่จำเป็นต้องสอบคำให้การจำเลย ฉะนั้น ทำให้ในวันนัดแรกศาลไม่สามารถสอบปากคำจำเลยได้เพราะจำเลยไม่มาศาลประกอบกับการแก้ไขเรื่องอายุความทำให้คดีดังกล่าวไม่มีอายุความ ซึ่งประเด็นเรื่องการมีหรือไม่มีอายุความนั้นในต่างประเทศก็ยังมีความเห็นต่างกันไปเพราะหลักเกณฑ์เรื่องอายุความคืออาญา คือต้องการให้รัฐบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพภายในระยะเวลาที่กำหนด ถ้าหากไม่มีอายุความรัฐก็จะไม่พยายามบังคับใช้กฎหมายเพราะเห็นว่าไม่มีอายุความแล้วจะทำอะไรก็ได้ พยานหลักฐานก็จะสูญหายไป³⁴

5.2 สำหรับการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยตามกฎหมายพิเศษ เช่น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาและประเพณีมิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 28³⁵ และ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ.2559 มาตรา 33³⁶ เพื่อแก้ปัญหาการดำเนินคดีที่มีลักษณะพิเศษดังกล่าว ทั้งนี้เพราะการที่จะต้องพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยอาจถูกใช้เป็นเทคนิคในการประวิงคดีเพราะการดำเนินคดีอาญาต้องมีตัวจำเลยอยู่รับการพิจารณา ถ้าจำเลยไม่อยู่หรือหลบหนีไปก็ไม่สามารถพิจารณาคดีต่อไปได้ซึ่งทางปฏิบัติศาลก็จะจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราวจนกว่าจะจับจำเลยได้โดยเฉพาะการดำเนินคดีอาญาทั่วไปตามกฎหมายไทยมีอายุความ ถ้าขาดอายุความก็ไม่สามารถดำเนินคดีได้อีก ต้องยกฟ้องปล่อยจำเลยไป คือต้องหนีไปจนคดีขาดอายุความ การที่ต้องพิจารณาต่อหน้าจำเลยจึงอาจทำให้การปราบปรามผู้กระทำความผิดไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ในขณะที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีต่อหน้าจำเลยอาจไม่จำเป็นในบางกรณี เช่น จำเลยไม่ตั้งใจที่จะให้ดำเนินคดีต่อหน้า คือเป็นการสละสิทธิที่จะให้มีการดำเนินคดีต่อหน้าจำเลย จึงสรุปได้ว่าการพิจารณาคดีลับหลังเป็นสิ่งที่กระทำได้โดยต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนว่าให้ทำได้กรณีใดบ้าง โดยออกกฎหมายได้ว่ากรณีใดบ้างที่จะให้พิจารณาคดีลับหลังซึ่งทำให้คดีสามารถเดินได้ต่อไปและนำไปสู่การพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด และนำคำพิพากษาไปติดตามจำเลยนั้นมาบังคับ

³⁴ ศาสตราจารย์พิเศษภัทรศักดิ์ วรรณแสง วิเคราะห์ว่ากรณีนี้จะไม่มีการบังคับใช้อย่างจริงจัง ควรนำหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาบังคับใช้มีประสิทธิภาพมากกว่าและไม่ควรที่จะเลือกปฏิบัติเฉพาะในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเท่านั้นแต่ควรนำไปใช้กับคดีอื่นด้วย เช่น คดียาเสพติด คดีค้ายาเสพติด เป็นต้น

³⁵ มาตรา 28 การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ในกรณีดังต่อไปนี้ (3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้...ในกรณีดังกล่าวเมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้ว ให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป

³⁶ มาตรา 33 การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ในกรณีดังต่อไปนี้ (3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้...ในกรณีดังกล่าวเมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้ว ให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป

โทษต่อไป แต่ที่จะต้องคำนึงถึงคือความเป็นสากลของสิ่งที่ประเทศไทยบัญญัติขึ้น ประเทศไทยมีอธิปไตยที่จะออกกฎหมายบังคับใช้บนดินแดนของประเทศไทยได้อยู่แล้ว แต่ถ้ากฎหมายที่ออกมานั้นไม่เป็นสากลก็จะขาดการยอมรับจากประเทศอื่นๆ ซึ่งในบริบทของการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบอาจต้องได้รับความร่วมมือจากต่างประเทศในหลายขั้นตอน เช่น การส่งผู้ร้ายข้ามแดน การขอให้ช่วยเหลือยึดทรัพย์สิน เป็นต้น ดังนั้นเวลาต่างชาติได้รับคำร้องขอความช่วยเหลือจากประเทศไทย หากว่าการพิจารณาคดีของประเทศไทยไม่เป็นไปตามหลักสากลเสียแล้วต่างชาติก็อาจปฏิเสธไม่ให้ความช่วยเหลือก็ได้³⁷

5.3 สำหรับการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยตามกฎหมายต่างประเทศ เช่นประเทศฝรั่งเศสมีปัญหาอยู่หลายเรื่อง โดยในปี ค.ศ. 2001 ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปลงโทษประเทศฝรั่งเศสเพราะการดำเนิน คดีลับหลังจำเลยที่ตัดสินโทษจำเลยไม่ให้เข้าแก่ต่างในคดีนั้น ละเมิดต่อหลักการต่อสู้ได้แย้งขัดกับสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมตามมาตรา 6 ของอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนยุโรป จึงทำให้ประเทศฝรั่งเศสต้องแก้กฎหมายในปี ค.ศ. 2004 เพื่อยกเลิก “Contumace” และมาใช้วิธีพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในลักษณะที่ว่าถ้าหากจำเลยหนีไปแล้วอยากให้มีทนายมาสู้ก็ทำได้ แต่ถ้าจำเลยไม่มา ทนายก็ไม่มา ศาลมีทางเลือกว่าจะเลื่อนคดีออกไปหรือพิพากษาลับหลังไปเลยก็ได้ สามารถทำได้ทั้งสองรูปแบบ โดยจำเลยไม่สามารถโต้แย้งได้ในระยะเวลาที่คดียังไม่ขาดอายุความก็ต้องพิจารณาคดีใหม่อีกครั้งหนึ่ง ทั้งหมดนี้ใช้กับคดีอาญาทั่วไป แต่ในส่วน คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกฎหมายฝรั่งเศสยังกำหนดให้ดำเนินคดีแบบ “Contumace” ได้อยู่เฉพาะในความผิดอาญาที่มีโทษสูงระดับอุกฤษฏ์โทษ ซึ่งเป็นไปได้ว่ากฎหมายการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของฝรั่งเศสอาจขัดกับกฎหมายอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนยุโรปเช่นกัน³⁸

สำหรับศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปก็ได้วางหลักเกี่ยวกับอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 6 (3) (c) ว่า สิทธิของบุคคลที่จะได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความนั้นได้รับสิทธิในทุกขั้นตอนการดำเนินคดี เริ่มตั้งแต่ก่อนที่คดีจะถูกส่งตัวไปพิจารณาคดีในศาล ชั้นพิจารณาคดี และในส่วนที่เกี่ยวกับการอุทธรณ์คำพิพากษา เช่น กระบวนการขออนุญาตอุทธรณ์และกระบวนการอื่นๆ ในอำนาจของศาลอุทธรณ์ซึ่งศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปเคยวินิจฉัยกรณีของประเทศฝรั่งเศส ที่ไม่เปิดโอกาสให้ทนายความของจำเลยยื่นอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาแทนจำเลยที่หลบหนีเป็นการละเมิดต่อสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากทนายความตาม ข้อ 6 (3) (c) ดังนั้น อนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนให้สิทธิจำเลยให้ได้รับการช่วยเหลือจากทนายความในการต่อสู้คดี แม้จำเลยจะ

³⁷ เผ่าพันธุ์ ขอบน้ำตาล, ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดบุรีรัมย์, 2561,

http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_2560-2561/PDF/, สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2563.

³⁸ กุเกียรติ เมืองสง, “การพิจารณาคดีลับหลังจำเลย,” 49.

หลบหนีหรือไม่มาศาล แต่ศาลต้องรับฟังทนายความของจำเลยที่จำเลยได้มอบหมายมาให้ดำเนินการแทนตน กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า สิทธิของจำเลยทุกคนที่จะได้รับการช่วยเหลือจากทนายความในการต่อสู้คดี ไม่ขึ้นอยู่กับว่ามีตัวจำเลย กล่าวคือ แม้จำเลยจะหลบหนีหรือไม่ยอมปรากฏตัวต่อศาลก็จะถือว่าจำเลยสละสิทธิในการที่จะมีทนายความต่อสู้คดีแทนตนไม่ได้

สรุปดังนั้นการที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560(รวมทั้งกฎหมายพิเศษ)เปลี่ยนหลักการให้พิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ทั้งหมดจากเดิมที่ต้องมีตัวจำเลยมาศาลให้ได้ครั้งหนึ่งก่อนเป็นแม้ว่าจะไม่สามารถนำจำเลยมาศาลได้ ศาลก็ประทับรับฟ้องได้เลยแล้วออกหมายจับผ่านไปสามเดือนยังจับตัวจำเลยไม่ได้ ศาลก็พิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ทันทีซึ่งขัดต่อบทบัญญัติดังกล่าวขัดต่อกติการะหว่างประเทศ ICCPR ข้อ 3 และข้อ 14 (1) ส่วนในต่างประเทศสิทธิการพิจารณาคดีลับหลังอาจมีได้แม้กรณีจำเลยจงใจหลบหนีให้มีการนำหลักการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยมาใช้เฉพาะกรณีที่จำเลยขัดขวางการพิจารณาคดีหรือกรณีที่จำเลยได้หายตัวไปหรือไม่มาศาลระหว่างการพิจารณาคดี ศาลถือว่าพฤติกรรมดังกล่าวของจำเลยเป็นการที่จำเลยได้สละสิทธิในการพิจารณาและสืบพยานโดยเปิดเผยต่อหน้าตนแล้ว ซึ่งกรณีดังกล่าวถือเป็นกรณีที่ขัดขวางต่อกระบวนการพิจารณาคดี จึงเป็นการนำหลักการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยมาใช้เฉพาะกรณีจำเป็นจริงๆ เท่านั้น และในกรณีที่มีการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลย กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศฝรั่งเศสต่างก็มีบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิของจำเลยโดยจำเลยสามารถขอพิจารณาคดีใหม่ได้ ส่วนศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปก็ได้วางหลักเกี่ยวกับอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 6 (3) (c) ว่า สิทธิของบุคคลที่จะได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความนั้นได้รับสิทธิในทุกขั้นตอนการดำเนินคดีให้สิทธิจำเลยให้ได้รับการช่วยเหลือจากทนายความในการต่อสู้คดี แม้จำเลยจะหลบหนีหรือไม่มาศาล แต่ศาลต้องรับฟังทนายความของจำเลยที่จำเลยได้มอบหมายมาให้ดำเนินการแทนตน

6. วิเคราะห์ข้อดีและข้อเสียในการสืบพยานลับหลังจำเลย

6.1 ข้อดี

6.1.1 ในกรณีที่ศาลต้องจำหน่ายคดี กรณีที่ศาลไม่อาจดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้โดยไม่มีตัวจำเลยจะเห็นได้ว่าการที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้กระทำผิดแล้วหลบหนีไปเช่นนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อกระบวนการพิจารณาคดีเป็นอย่างมาก ทำให้กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนที่ให้ความเคารพและเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรมว่าสามารถพิสูจน์ให้เห็นการกระทำความผิดและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ในที่สุดจะเห็นได้ว่าในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีถือเป็นการปฏิเสธกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งถือว่าเป็นการสละสิทธิ

การเผชิญหน้าและถามค้านพยานของจำเลย บทบัญญัติของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 27 และมาตรา 28 และตามกฎหมายพิเศษ กล่าวคือพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 28 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 33 จึงบัญญัติขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทำให้จำเลยไม่สามารถอาศัยการหลบหนีเป็นเหตุให้ศาลต้องงดการพิจารณาคดีไม่ว่าจะหลบหนีก่อนเริ่มการพิจารณาคดีหรือหลบหนีหลังจากมาปรากฏตัวต่อศาลแล้วก็ตาม ทำให้ศาลสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อไปได้ กระบวนการพิจารณาคดีไม่หยุดชะงัก

6.2 ข้อเสีย

6.2.1 การสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะส่งผลกระทบต่อการอุทธรณ์ฎีกา เนื่องจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มาตรา 61 และตามกฎหมายพิเศษ เช่น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 40 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 39 มีหลักการเกี่ยวกับสิทธิในการอุทธรณ์ว่าหากจำเลยประสงค์จะอุทธรณ์จำเลยต้องมาแสดงตนต่อศาลด้วยและต้องอุทธรณ์ภายใน 1 เดือนทำให้จำเลยซึ่งหลบหนีคดีไปและศาลมีคำพิพากษาลบหลังจำเลยไม่สามารถที่จะอุทธรณ์ได้ทำให้สิทธิในการอุทธรณ์ของจำเลยหมดไปโดยปริยาย ทำให้บทบัญญัติดังกล่าวขัดต่อกติการะหว่างประเทศ ICCPR ข้อ 3 ที่ว่าจำเลยในคดีอาญามีสิทธิในการพิจารณาคดีอย่างน้อยเพิ่มขึ้นอีก 1 ขั้นศาลและไม่ให้ความเป็นธรรมแก่จำเลยในแง่ของการขอพิจารณาคดีใหม่

6.2.2 การสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และตามกฎหมายพิเศษดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อการบังคับคดี ซึ่งเมื่อศาลฎีกามีคำพิพากษาและคดีถึงที่สุดแล้ว ไม่สามารถบังคับโทษกับจำเลยได้เพราะไม่มีตัวจำเลยเนื่องจากจำเลยได้หลบหนีไปก่อนการฟ้องคดีหรือหลบหนีไประหว่างการพิจารณาคดีแล้ว มีเพียงคำพิพากษาที่เป็นกระดาษเพียงแผ่นเดียวส่งผลให้กระบวนการพิจารณาคดีที่ดำเนินการมาทั้งหมดเสียเปล่าและสิ้นเปลืองงบประมาณโดยไม่สามารถนำตัวจำเลยมาลงโทษได้นอกจากนี้หากนานาประเทศดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในลักษณะนี้ก็จะไม่ให้ความร่วมมือในการบังคับตามคำพิพากษาในต่างประเทศด้วยเช่นกัน

6.2.3 การที่กำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และศาลฎีกาตามกฎหมายพิเศษดังกล่าวเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาจะทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการขอความร่วมมือกับนานาประเทศในการขอส่งผู้ร้ายข้ามแดนเนื่องจากการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยเป็นไปในรูปแบบที่ไม่ให้ความเป็นธรรมแก่จำเลยในแง่ของการขอพิจารณาคดีใหม่และการใช้สิทธิในการอุทธรณ์คำพิพากษามีเพียงคำพิพากษาลงโทษจำเลยแต่ไม่มีตัวจำเลยมาลงโทษทำให้ประเทศไทยไม่ได้รับการยอมรับจากนานาประเทศ

และยังส่งผลให้การณินดังกล่าวไม่เข้าเงื่อนไขในการขอส่งผู้ร้ายข้ามแดนได้เช่น ในกรณีที่จำเลยหลบหนีไปอาศัยอยู่ในต่างประเทศ ต่อมาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือศาลฎีกาตามกฎหมายพิเศษพิจารณาคดีลับหลังจำเลยและพิพากษาลงโทษจำเลยประเทศไทยจึงขอให้ส่งตัวจำเลยในฐานะผู้ร้ายข้ามแดน จำเลยที่หลบหนีไปอาศัยอยู่ในต่างประเทศมักจะคัดค้านขอให้ประเทศที่ตนอาศัยอยู่นั้นไม่ส่งตัวกลับประเทศไทยโดยอ้างว่าคดีของตนเกิดจากการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยซึ่งขัดต่อกติกาสากลได้

7. สรุปและข้อเสนอแนะ

7.1 สรุป

การดำเนินคดีอาญาทั่วไปโดยเฉพาะการสืบพยานตามประมวลกฎหมายอาญามีหลักการสำคัญคือต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ด้วยเจตนารมณ์ที่จะคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญา ให้จำเลยมีโอกาสเผชิญหน้าและถามค้านพยานบุคคลในการต่อสู้คดี แต่หลักการใดๆก็ตามย่อมมีข้อยกเว้นตามมาเสมอจึงได้มีบทบัญญัติให้มีการสืบพยานลับหลังจำเลยโดยบัญญัติในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญแห่งว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 26 และมาตรา 27 และตามกฎหมายพิเศษคือพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 28 กับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 33 กำหนดให้สามารถพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้

การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยเป็นข้อยกเว้นของหลักการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยที่สอดคล้องกับสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมอันเป็นหลักสากลตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยนั้นทำได้ต่อเมื่อรัฐได้มีการกำหนดให้มีหลักประกันอันเป็นการคุ้มครองสิทธิการต่อสู้คดีของจำเลยตามมาตรฐานสากลเช่นการให้ทนายความของจำเลยมาดำเนินการแทนได้หรือมีสิทธิการขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้ภายในอายุความ มิฉะนั้นอาจจะผิดหลักสากลตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองและฝ่าฝืนหลักนิติธรรมเรื่องกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีสิทธิในการต่อสู้คดีโดยเปิดเผยอย่างเต็มที่ ตามขั้นตอนและกระบวนการของกฎหมาย

7.2 ข้อเสนอแนะ

ให้กลับไปใช้การพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองรวมถึงในหลักการเดิมคือการพิจารณาคดีต้องทำกระทำต่อหน้าจำเลยอย่างน้อยในวันนัดแรกซึ่งต้องมีตัวจำเลยมาศาลส่วนหลังจากวันนัดแรกแล้วหากจำเลยไม่มาศาลก็สามารถพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้และให้ทนายความของจำเลยมาดำเนินการแทนได้ทั้งนี้ให้ใช้หลักการนี้กับกฎหมายพิเศษอื่นด้วย

บรรณานุกรม

- กำชัย จงจักรพันธ์. “หลักนิติธรรม ความหมาย สำคัญ และผลของการฝ่าฝืน.”
<http://www.lrct.go.th/th/?p=5716>. สืบค้นเมื่อ 1 สิงหาคม 2563.
- กู้เกียรติ เมืองสง. *การพิจารณาคดีลับหลังจำเลย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต.
 กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- กรพจน์ อัครวินิจิตร. “หลักนิติธรรมกับการบริการสาธารณะของรัฐ.” *วารสารศาล
 รัฐธรรมนูญ* 19, ฉ.55, (2560).
- คณะอนุกรรมการวิชาการและคณะอนุกรรมการบรรณาธิการในคณะกรรมการว่าด้วยการ
 ส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ 2558. *หลักนิติธรรม (The Rule of Law)
 ความหมายสาระสำคัญและผลของการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม*. กรุงเทพฯ: บริษัทพี
 เอสพีรินติ้งดีไซน์ จำกัด.
- จักรพงษ์ ลิ้มสุวรรณ. *ความเป็นนิติรัฐและนิติธรรมในประเทศไทย. ในรวมบทความวิชาการ
 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราช
 ภัฏมหาสารคาม, 2557.*
- ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์. *หลักนิติธรรม (Rule of Law). ในรวมบทความทางบทความทาง
 วิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 90 ปีศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์*. กรุงเทพฯ:
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. “หลักนิติธรรม (Rule of Law)” *วารสารยุติธรรมคู่ขนาน*. ปีที่ 2557.
- ภัทรศักดิ์ วรรณแสง. *ผู้พิพากษาศาลฎีกาและสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. สัมภาษณ์
 2561. http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_2560-2561/PDF/.
 สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2563.*
- ดิศรณ์ ลิขิตวิยาวุฒิ. *การพิจารณาคดีอาญาโดยไม่ปรากฏตัวจำเลย: ศึกษากรณีการ
 ดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. วารสารนิติศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* 47, ฉ.4, 2561.
- เผ่าพันธุ์ ขอบน้ำตาล. *ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดบุรีรัมย์*. 2561.
http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_2560-2561/PDF/, สืบค้นเมื่อ 30
 ตุลาคม 2563.
- ณรงค์ ใจหาญ. *การมีตัวจำเลยในระหว่างการดำเนินคดีอาญา*.
<https://siamrath.co.th/n/17697>. สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2563.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. *คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง*. กรุงเทพฯ:
 วิญญูชน. 2545.
- อรรถพล ใหญ่สว่าง. *หลักนิติธรรมอัยการกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชนภายใต้หลักนิติ
 ธรรมและหลักนิติรัฐ. วารสารอัยการ* 28, ฉ.275, (2558), 48-50.

- Benjamin Jowett, Aristotle. (2000). *Politics*. New York: Dover Publications.
- Dicey, Albert Venn. *Introduction to the Study of the Law of the Constitution*.
London: Liberty of Fund Inc. 1915.
- Raz, Joseph. *The Authority of Law: Essay of Law and Morality*. Oxford:
Clarendon Press. 1979.
- The World Justice Project. *The World Justice Project Rule of Law Index
2012-2013*. Washington DC: The World Justice Project, 2012.

